

žbe (k tome i litografije, ilustracije, fotografije izgubljenih djela, dva akvarela i jedan gvaš) prije svega su posvjedočili homogenost i zatvorenost Vaićeva svijeta. Stilске promjene bijahu tako postupne da se jedva primjećuju, ali u ukupnom zbroju ipak stvarne: prisjetimo li se, na primjer, kod promatranja crteža iz recentna ciklusa »Pjesme nad pjesmama« da je Vaićev stvaralački početak bio u znaku »zemljaškog« programa (Vrtuljak, privatno vlasništvo) postat ćemo svjesni koliki je luk u dosadašnjem radu prošao. Naravno, taj raspon nije bio samo tematski (»od zemlje do neba« — kako nam to idiomatski izraz podmeće), ali nije bilo ni nekih odlučnih stilskih pomaka. Mogli bismo najopćenitije reći samo to da se mirna, neprekinuta, pomalo tvrda linija početnih crteža s vremenom razvezala i razmahala u karakterističan čvornati rukopis usitnjenih čestica. Potez pera ili kista ne služi više toliko da zatvori obrise koliko da nanese stanovitu količinu tuša i formira gipku mrlju što može pokrenuti površinu aluzivno se nastavljajući u okolnoj bjelini. Svedemo li rečeno na »osnovne pojmove« Vaićev razvoj obuhvatit ćemo kao put od linearnog do slikovitog, a do istog zaključka došli su već i mnogi drugi pa (makar prijekim putem) i oni što u najtipičnijim njegovim novijim djelima nalažahu neku »baroknu«, odnosno »rokoko« intonaciju.

Kako to već jest u naravi crteža, većina Vaićevih djela nosi biljeg jednokratne akcije, neponovljive napetosti trenutka: ako poneka crta i može biti dodana gotovo sasvim je nemoguće već povučeno ukloniti. Stoga će svaka manje sabrana gesta izazvati cijelu lančanu reakciju pokreta, te će se katkad, u pokušaju uspostavljanja poremećene ravnoteže, izgubiti prvotna čitkost. »Strah od praznine«, također, može navesti crtača da već do-

vršenu cjelinu prekomjerno razrađuje, pogotovo kad je uvjeren u izuzetnost svog duktusa, po kojem gotovo sve prisvaja u osobni univerzum.

Fedor Vaić je nesumnjivo svjestan vlastite apartnosti, stanovite elegancije i crtačke vještine pa mu je svaki povod jednako dobar i prikladan za ekshibiciju. Ipak, najmanje je razmetljivosti u crtežima bečkih i zagrebačkih građevina. Nije to samo zbog poštovanja stiliziranog starinskog svijeta, kojega auru Vaić najuspješnije evocira, nego i zbog toga što elementi arhitekture predložka daju čvršću osnovicu crtežima, discipliniraju i vode pomalo koketan temperament crtača, dozvoljavajući mu ipak da se (odmjereno i primjereno nego u drugim slučajevima) razigra na organskoj silueti ponekog stabla ili čitavog drvoreda. Načelno slični problemi prate Vaića i pri opremi knjiga, samo što se pitanje vrijednosti i svrhe tamo radikalnije nameće. Kad god otmotnicu ili naslovnu stranicu odveć slobodno, »slikarski«, tretira (s hipertrofiranim ukrasom, nečistim bojama i kitnjastim slovima) — promašuje, a kad se podvrgne zadanom okviru umije i može ostvariti vrlo čista rješenja.

crteži i grafike virgilija nevjestića

kabinet grafike jazu
12/31. 10. 1970.

zvonko maković

Odmah na početku moramo upozoriti na ovo: svaki jezik ima svoj sistem, određena pravila i zakone koje treba poštivati. Isto nam tako mora biti jasna funkcija jezika i njegova mogućnost upotrebe, i to da je jednim govorom moguće saopćiti stanovite poruke, dok je drugim načinom izražavanja to nemoguće. Plastičke umjetnosti posjeduju zaseban jezik a time i razrađen sistem jezika, pa su prema tome poznati njegovi zakoni i mogućnosti upotrebe. Takav govor svakako treba i drugačije čitati i njegove je poruke nemoguće uklopiti u sistem koji je različit od sistema plastičkog jezika. Unošenje literarnog govora, fabulativnog i narativnog, u područje vizuelnih umjetnosti pogrešna je i nadasve loša metoda koja dokazuje nepoznavanje elementarnih pravila i likovnog »pisanja« i »čitanja«. Virgilije Nevjestić jedan je od čitave čete naših likovnih pripovjedača kojima je literatura mnogo bliža nego ono područje koje smatraju svojim poljem rada. Dakle, odmah ukazujemo na razmimoilaženja i stranputice ovog crtača i grafičara, ali ćemo pokušati bolje razjasniti sistem njegova jezika, njegovu morfologiju i napokon dosege do

kojih danas, nakon šest godina veoma aktivnog rada, Nevjestićevo djelo dopire.

Svaki crtač prije nego što započne svoje djelo nađe se pred bijelom pustoši koju treba oblikovati, dati joj određene mjere, svojstva i napokon oblik. Prazan arak papira izazivač je stvaraočevoj imaginaciji i njegovu oku, u svojoj mirnoj i izvanvremenskoj »tišini« on je kadar prihvatiti neograničen broj mogućnosti; moguće ga je prilagoditi svakom mjerilu i uobličavati na način svojstven svakom namjerniku koji se kraj njega nalazi. Dakle, ovo ništa treba ukrotiti vlastitom moći mišljenja i praktičkih sposobnosti. U svojem ranijem razdoblju Virgilije Nevjestić pribjegava jednom, za naše relacije zanimljivom, obliku likovnog »pripovijedanja«; on se crtačkom vještinom koristi da bi izrekao ono što želi kazati riječima, stvara fantastične priče u kojima se realne granice rastvaraju i pomiču u irealne. Košmar koji nosi u svojoj mašti fiksira na plohu adiranjem stanoovitih činjenica, koje imaju svoje jasno uočljivo mjesto u svijetu stvarnosti, no usklađujući im odnose u zaseban oblik, postiže da one počinju lebđeti u novonastaloj slici svijeta neslučenih granica. Prema tome, ovaj će crtač stvoriti zanimljivo ispriповijedanu pripovijest, ali koja je odviše literarna a da bi bila i dobro likovno djelo. Bili bismo nepravedni ako bismo kazali da je ranije stvaralaštvo Virgilija Nevjestića ostalo tek na pragu likovnih umjetnosti i da je ono jedino zanimljivo literatima koji su nadasve skloni gledati literarnim okom i na područja gdje narativnost treba zaboraviti, a promatrani objekt registrirati vizuelnom percepcijom kao jedino mogućim načinom ispravnog čitanja poruka motrenog djela. Nevjestić je znao tada graditi i sliku koja je mogla podleći stanovitim mjerilima likovnog jezika, a da je po zakonima ove discipline sva njemu zamjeravana fabulativnost imala i određenih opravdanja.

Danas se prijašnja čvrstoća Nevjestićevih oblika umnogome raspilnula da bi ostala tek puka rječitost, a još ni otprije ne odviše snažna linija potpuno izgubila i ono nešto svoje sigurnosti koju je nekada imala. Htjeli bismo nadalje reći da je Nevjestić radovima sa svoje nove izložbe utonuo u vlastito oponašanje i da su upravo ovdje došle do izražaja pogrešne postavke s kojih je on još zarana krenuo u nesigurnu pustolovinu.

Nemaju pravo oni koji misle da se likovnim rječnikom mogu zahvatiti neki opći i univerzalni problemi ljudske povijesti ili kozmosa, onih kategorija života koje se mogu doseći tek mišljenjem, a nikako ne i govornjivošću jednog prosječnog crtača. Svakako, i u ranijoj je povijesti umjetnosti bilo ambicija da se plastičkim jezikom rješavaju neka sudbinska pitanja ljudskog života (za primjer možemo uzeti upravo secesiju), ali su se takvi zahvati preobražavali jedino u Ikarusov let, a ono što je istinski vrijedno ostalo je od čisto plastičkih disciplina. Pa kada Nevjestić svojim ionako rasplinutim linijama i skromnim mogućnostima nastoji ulaziti u problematiku koja je tako daleko od valjana crtačkog ili slikarskog govora, kad pokušava ispriповijedati neku »veliku« misao (primjerice samo: »Grč smrti«, »Rađanje ljubavi«, »Vapaj«, »Agonija«, »Nestajanje« ili još apsurdnije »Što dalje«), zaključiti nam je da ovdje nije riječ samo o nedovoljno discipliniranu crtaču, nego i o potpuno izgubljenju i zabludjelu pjesniku-pripovjedaču kojemu se navoštene krila u samom početku leta rastale, ne od sunčeve topline nego od težine tereta koji nastoje ponijeti u neku imaginarnu visinu. Virgilije Nevjestić pred sebe postavlja težak zadatak koji je jednostavno apsurdno rješavati načinom kakvim se likovni umjetnik jedino može služiti. U prevelikoj zaokupljenosti određenim problemom, on potpuno zaboravlja ono što je

za svakog plastičara i jedino bitno: umjeti plastički misliti, znati šta je to djelokrug plastičkih odnosno vizuelnih umjetnosti i u tom se djelokrugu kretati, znati igrati igru prema pravilima koja ona unaprijed sebi postavlja. U protivnom, i sam će početak biti promašaj.

Virgilije Nevjestić samo je jedan od desetaka naših likovnih stvaralaca kojima slikati ili crtati, svejedno, znači isto što i pripovijedati; linijom, bojom i ostalim čisto likovnim elementima oni uzaludno pokušavaju graditi zaseban svijet koji nije ni slikarstvo, a ni literatura. I sve dok se budu gubili u ovakvim tako različitim predvorjima, sve dotle trajat će i njihovo uzaludno i bezuspješno pomicanje kamena na odviše strmu stijenu.

